

מי שאבד לו חוש הטעם האם מברך על המרור*?

בפסחים קטו, ב אמר רבא בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא וכו'. ופירש רשב"ם: בלע מרור לא יצא - דבעינן טעם מרור וליכא, דמש"ה קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל זכר לוימררו את חייהם, יעו"ש. הבולע מרור לא יצא משום דלא הרגיש טעם מרירות, אף שבלע מצה יצא, ועל כורחך שאני מרור מפני שצריך להרגיש בפועל טעם מרור. וא"כ מי שאין לו טעם כלל בפיו ולא ירגיש טעם המרור לא יברך על המרור מפני שאינו יוצא ידי חובת מצוות מרור, ולכן גם בלע מרור לא יצא. וכ"כ מו"ר הגה"ק רבי יוסף ליברמן זצוק"ל בשו"ת משנת יוסף חלק טו סי' נד שאם אינו מרגיש את טעם המרור לכאורה פטור, שהרי הלכה מפורשת בשו"ע או"ח סי' תעה סע' ג שאם בלע מרור לא יצא, דטעם מרור בעינן, עיי"ש. וכ"כ לי מרן הגאון רבי אביגדור נבנצל דמי שאין לו טעם לא יברך על מרור. ואולם הג"ר שמאי גרוס בעל שבט הקהתי כתב לי דמי שאין לו טעם יכול לברך על המרור, ונדפס בספר גם אני אודך מתשובתיי חלק ט עמ' קלא עיין שם.

אמנם י"ל ע"פ מ"ש בספר תורת חיים חולין קכ, א דבליעת אוכל ללא לעיסה לא נחשב כדרך אכילה כיון שלא נהנה מזה, ומה שהבולע מצה יצא אע"פ שלא נהנה מהמצה הוא משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא תליא בהנאת אדם, עיי"ש. וע"פ זה י"ל שזוהי שבלע מרור לא יצא הוא משום שאין זה דרך אכילה, מה שאין כן במי שאוכל כדרכו ולעס רק שאינו מרגיש את הטעם שפיר יש לומר שיוצא ידי חובת מרור, שהרי סו"ס אכל כדרכו וגם לעס. אולם דברי הספר תו"ח נסתרים מפירוש רשב"ם שם, שכתב שבלע מצה יצא משום שקיים בערב תאכלו מצות, שהרי אכילה היא לו, עיי"ש, הרי להדיא שבליעה הוי כאכילה, ולהכי בלע מצה יצא. וראיתי להגר"י ענגיל בבית האוצר ח"א כלל קנג שכתב שברוב מקומות מוכח שבליעה הוי כאכילה עיי"ש, ומ"ש בזה בספר באר המלך הל' חמץ ומצה פ"ד ה"ב, ובשו"ת רביד הזהב ח"ד סי' מב אות ד, ובספר עלי דשא פסחים ח"ב סי' סד עלה ז. ואם נאמר שבליעה כאכילה צריך לומר שמה שבלע מרור לא יצא זה משום שלא הרגיש בטעם מרור, וא"כ ה"ה במי שאין לו טעם לא יברך על המרור שהרי לא ירגיש טעם.

* חלק ממכתב ששלח הרב גבאי שליט"א לרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מחבר סדרות הספרים 'גם אני אודך' ו'פרדס יוסף החדש על המועדים' ועוד. תודה לרב רבינוביץ על העברת הדברים למערכת 'המעין' לשם פרסומם.

ואולם בספר חשוּקי חמד פסחים קיד, א כתב שגם מי שאין לו טעם יכול לברך על מרור שאכל כדרך אכילה, ואין זה כבולע מרור שאין זה דרך אכילה, וכן אמר לי הגר"א דינר בשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שאף מי שאין לו טעם יברך על המרור, ושאינו מבלע מרור דלא יצא משום דעשה מעשה שגורם לו שלא ירגיש טעם מרור, מה שאין כן במי שאכל כדרכו ולעס את המרור רק שאין לו טעם, יכול לברך על המרור שהרי אכל כדרכו. וכן השיב מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר פתחי חיים עמ' קכד שבמקרה זה חייב במרור, עיי"ש. ואולם צ"ע ממה שהשיב מרן בספר שמענו כן ראינו ח"ב עמ' שכד שלא יברך, עיי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"ג תשובה קי השיב שמברך, עיי"ש, וכן הביא בשם מרן בספר תורת אמן [ויסברג] עמ' תיא, עיי"ש, ובספר דקדוקי מצוות מועדים ח"ב עמ' נה, עיי"ש, ועי' מ"ש על זה בשו"ת תשובות ישראל ח"ו סי' צו.

והנה החזו"א או"ח סי' קכד כתב שאין יוצא יד"ח מרור בחסה שאינה מרה, וכדאמרין בלע מרור לא יצא, משום דטעם מרור בעינן וליכא, עיי"ש. וכן השיב מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל במועדי הגר"ח ח"א תשובה קכה, שנשאל אם יוצאים יד"ח מרור בחסה של היום, והשיב: אם מר קצת, עיי"ש, הרי שאם אין החסה מרה אין יוצא בה יד"ח מרור, וראה מכתבו של הגר"ח זצ"ל בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' סח שהוכיח כן מפירוש רשב"ם פסחים קטו, א, עיי"ש, ומ"ש בזה בספר מעיל שמואל פסחים לט, א, ובשו"ת משנת יוסף ח"ג סו"ס קמז, ובספר משנת יעבץ או"ח סי' יז, ובשו"ת בית אב או"ח סו"ס עד, ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ד סי' לד, ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' צב, ובספר ענפי משה פסח סי' רלו, ובשו"ת שיח כהן ח"ב סי' לו, ובספר הליכות שלמה פסח פ"ז סי' כא, ובספר ברכת הפסח [אביטן] פסחים לט, א, ובספר משא המלך פסח סי' תעג סע' ה, ובספר מנחת איש חג ומועד עמ' תתצג, ובספר שפתי איל עמ' לב, ובספר בית דוד פסח ח"ב פרק לב סי' ב, ובשו"ת אור לציון ח"ג פט"ו סי' יח.

וא"כ על פי דעת החזו"א שאין יוצאים ידי חובה בחסה אם אינה מרה, לכאורה ה"ה למי שאין לו הרגשת טעם כלל שאינו יוצא ידי חובה כי אין מרגיש טעם מרור. וא"כ צ"ע בדעת הגר"ח ק סובר כחזו"א שאין יוצא בחסה שאינה מרה, ובכל זאת סובר שמי שאין לו טעם מברך על המרור, ואיך מברך כשאין מרגיש טעם? וכן הקשה בספר פנינים מבי מדרשא פסח סי' קסה שלפי החזו"א מי שאין לו טעם אין יוצא. ואולם לפי החולקים על החזו"א שסוברים שיוצאים ידי חובה בחסה למצות מרור אף שאין מרגיש בה טעם מר, א"כ לכאורה גם מי שאין לו טעם יכול לברך על המרור כי אין צורך להרגיש טעם, וכמו שיוצא ידי חובה בחסה שאינה מרה. וראיתי בספר בית דוד לגיסי הגר"צ שאול פסח ח"ב עמ' תלה הע' 33, שכתב דאין להוכיח מהחולקים על החזו"א שסוברים שיוצאים ידי חובת מרור בחסה שאינה מרה, ש"ל דשאני

חסה שיוצא בה ידי חובה במשהו של מרירות, וחסה בתחילת גידולה יש בה משהו של מרירות, משא"כ במי שאין לו טעם כלל ואין מרגיש אפילו קצת מרירות לכו"ע לא יברך על המרור, ורק אם נשאר לו מעט מחוש הטעם ומרגיש קצת מרירות י"ל שמברך, עיי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליה חלק כח סי' טו הביא משם מרן הגר"ד לנדו שאף מי שאין לו טעם יכול להסתפק בכך שאכל מין ירק שהוא מר, עיי"ש. ובספר מנחת אשר מגיפת הקורונה סי' עב כתב לחלק בין לצאת ידי חובה בחסה, שיש לה טעם בסיסי של מרור, למי שאין לו חוש טעם כלל, עיי"ש. ועי' מ"ש בשו"ת רביד הזהב ח"ד סי' מב בזה, ובספר עטרות נבונים סי' מז, עיי"ש.

ושוב מצאתי בספר היכל הוראה ח"ו הוראה לז דמי שאיבד את חוש הטעם איך יקיים מצות מרור, והביא את דברי שו"ע הגר"ז או"ח סי' תעג סע' ל שאע"פ שבחזרת אין מרירות מ"מ כשהיא שוהה בקרקע מתקשה הקלח שלה ונעשה מר, ומפני כך היא נקראת מרור, ומצוה לחזר אחריה אע"פ שהיא מתוקה לפי שמצות מרור זכר למה שמיררו המצרים את חיי אבותינו, עיי"ש. ומשמע מדבריו שהעיקר הוא אכילת המין הנקרא מרור, וא"כ אף מי שאין לו טעם סו"ס הוא אוכל את המין הזה הנקרא מרור. וכתב בספר היכל הוראה להקשות ממ"ש שו"ע הגר"ז בסי' תעה סע' כה שאם בלע מרור ולא לעסו עד שירגיש טעם מרירותו בפיו לא יצא, שהתורה הקפידה למרר את פיו של האוכל זכר לוימררו את חייהם, הרי שצריך להרגיש את טעם המרירות, וא"כ דברי שו"ע הגר"ז סתרי אהדדי, שהוא סובר שיוצא ידי חובת מרור בחזרת שהיא מתוקה - והרי אינו ממרר בה את פיו, והרי זו הסיבה שבלע מצוה לא יצא! וכתב לדון שמ"ש שו"ע הגר"ז בסי' תעה דבלע מרור לא יצא מדובר שאוכל את שאר המינים, אבל כשאוכל את מין החזרת באמת אין צריך שירגיש את טעם המרירות בפיו, עיי"ש. ועי' מ"ש בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"ה סי' צ אות ב מדוע בלע מרור לא יצא ובכל זאת יוצא ידי חובת מרור בחזרת מתוקה, עיי"ש.

והלום ראיתי בספר חבצלת השרון לידידי הגר"מ קרליבך הגדה של פסח ענייני מצוה ומרור עמ' תתלו שעמד על עניין זה, איך יצא ידי חובת מרור בחזרת מתוקה אף שבלע מרור לא יצא משום שאין מרגיש טעם מרור בבליעה, וכתב שאין הלכה למרר את פיו במרירות טעם המרור, ומה שבלע מרור לא יצא אין זה משום חסרון טעם וכפירוש רשב"ם שם, אלא משום שבבליעה יש רעותא באכילה, והביא את דברי התורת חיים הנ"ל שבליעה לא נחשבת אכילה כלל, וכשבלע מרור אין זה אכילה עם לעיסה שמרגיש בה בטעם המרירות. וכתב ע"פ זה נפ"מ במי שאין לו הרגשת טעם בפיו ש"ל שיצא לכתחילה ידי חובת מרור, שאין דין שירגיש את המרירות אלא שזהו לימוד על אופן וצורת האכילה, והיינו שהאכילה תהיה עם לעיסה, וא"כ כל שלעס מרור יצא ידי חובה אף אם לא הרגיש שום טעם של מרירות, ואם בלע לא יצא. וכתב עוד נפ"מ במקרה

שלא לעס אך הרגיש טעם בפיו, עיי"ש. ועי' בספר חבצלת השרון עה"ת ויקרא ח"ב עמ' תרחצ, ובספר דעת כהן פסח סי' כו, ובספר נתן פריו פסחים קיד, א מ"ש בטעם הדין שבלע מרור לא יצא, ובספר מנחת אשר פסחים סי' מה אות ז, ובספר ברכת הפסח [אביטן] פסחים קטו, ב, ובספר עלי דשא פסחים ח"ב סי' סד. וכך י"ל גם במ"ש בספר חיכו ממתקים פסח ח"ה עמ' סו במי שאין לו טעם ובלע מרור אם יצא, ולהנ"ל י"ל שאם אין לו טעם ואכל כדרכו יצא, ואם בלע יש חסרון בגוף האכילה ואין יוצא ידי חובה.

ושוב מצאתי בספר בנתיבות ההלכה נ"ב עמ' 261, שכתב הגרב"ש שלומון זצ"ל מה קמ"ל הגמרא בפסחים קיד בלע מרור לחצאין יצא, הרי בכל אכילה יוצא לחצאין! וצ"ל ששאני אכילת מרור שהיא אכילה שצריכים להרגיש בה מרירות, ולכן במקרה זה הוא סובר שאין יוצא לחצאין, עיי"ש. ועי' מ"ש בזה מו"ר מרן הגרב"ד פוברסקי בספר בד קודש פסחים סי' לב עיי"ש, ובספר משנת חיים פסחים סי' קכה עיי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"ב תשובה קעו בהשמטת הרמב"ם דין זה של אכל מרור לחצאין.

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". כולנו אומרים כתוב זה, ואילו הרב חי את חוויית היציאה ממצרים, חש אותה בכל גופו ונפשו. בשעת אמירת ההגדה גופו רעד, פניו דלקו. נשימתו כבדה מחיפזון, מהתרגשות ממראות פלאים שנגולו לעיניו: הוא בעצמו נמצא באותה שעה בין יוצאי מצרים, נושא בצקו בטרם יחמץ על שכמו, רואה עמו עני ביום ועמוד אש בלילה, עד-ראייה חי לנפלאות יום צאת ישראל ממצרים. גילת הרעדה גוברת ועולה מכתוב לכתוב. הוא מחזיק את הכוס בידו הרועדת ואומר בקול טבול דמעות, בכיסופים הפורצים מכל הווייתו, ברטט כל אבריו: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים... כן יגיענו למועדים ולרגלים... שמחים בבניין עירך וששים בעבודתך... ונודה לך על גאולתנו ועל פדות נפשנו"... הוא מסיים את הכתוב וחוזר על הפסוקים, קם ממקומו ושר ובוכה: "על גאולתנו ופדות נפשנו, ברוך גואל ישראל". אחרי המתיחות הגדולה שמיצתה את כוחותיו ירדה עליו מנוחה נפשית, מרגוע שלאחר סערה. הוא שב מתקופת יציאת מצרים לימי ההווה והעבר הקרוב. שוחח בנחת, בבת שחוק ענוגה. צירף קולו לשירת המסובין. האזין לדברי אורחים מארצות שונות. החליף דברים עם בני הבית. צלל לנבכי זיכרונות, וסיפר על סדרי פסח אצל גדולי ישראל. הוא הירבה לספר על הסדר בבית הנציב מוולוז'ין... חסל סדר הסעודה. פותחים את הדלת, המסובים קמים ממקומותיהם. הרב נוטל את הכוס - מצחו מתקמט, פניו מועמים, עצבות ויגון נסוכים עליהם, והוא קורא בניגון עצוב מתוך התרגשות את פסוקי "שפוך חמתך"... כאן רואים הקרואים לפנייהם את גדול הדור, "מדברנא דאומתא", המביע את מחאתו והתמרמרותו הנמרצת נגד רשעי אומות העולם...

מתוך מאמרו של הרב שמריה גרשוני 'ליל הסדר בבית מרן הרב קוק זצ"ל', 'המעין' גיל' 249
[ניסן תשפ"ד] עמ' 24-25